

Хамитова Дана Сункарбековнаның 6D010500 – «Дефектология» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынған «Жоо-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың педагогикалық шарттары» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

АҢДАТПА

Зерттеудің өзектілігі. Мүгедек адамдардың білім алу құқықтарын қамтамасыз ету мемлекеттік білім беру саясатының мақсаттарының бірі ретінде қарастырылады. 2015 жылғы 20-ақпанда БҰҰ-ның Мүгедектердің құқықтары туралы Конвенциясын ратификациялау мемлекеттің мүгедектерге арналған кәсіптік білім беру жүйесін, оның ішінде жоғары білім деңгейінде де дамыту ниетін растады. Бұл ниетті іске асыру стратегиялық маңызды болып көрінеді, өйткені жоғары білім мүгедек адамдардың әлеуметтік мәртебесін және олардың әлеуметтік және еңбек қатынастарына қатысу деңгейін арттыруға ықпал етеді.

Қазіргі уақытта Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының мәліметтері бойынша (2017) Қазақстанның 39 университетінде мүгедектігі бар 338 студент оқыды, оның ішінде 192 – классикалық университеттерде, 85 – техникалық, 47 – педагогикалық, 14-экономикалық жоғары оқу орындарында. Мүгедектігі бар студенттер саны 1995 жылғы 29 адамнан 2016 жылы 338-ге дейін өсті. Мүмкіндігі шектеулі студенттердің үлесі студенттердің жалпы санында 1995 жылғы 0,04% - дан 2016 жылы 0,5% - ға дейін өсті. Бұл оң үрдіс, бірақ ол әлі де еуропалық деңгейден алыс, онда бұл үлес шамамен 5%-ға жетеді (Moore & Kearsley, 2011).

ҚР «Білім туралы» Заңында және ҚР Білім беру мен ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Мемлекеттік Бағдарламасында көрсетілген мүгедек адамдарға білім алуға тең жағдайлар мен кедергісіз қолжетімділікті қамтамасыз ету, «Білім алушылардың білім алу үшін жеке ерекшеліктерін ескере отырып арнайы жағдайлар жасау» қажеттілігі мүгедек білім алушылар үшін бейімделген орта құру бойынша Жоо-лардың жұмысын жандандырды. Алайда, коронавирустық пандемияның (COVID-19) таралуы жоғары оқу орындарында мүгедектігі бар студенттерге кәсіби білім беру процесінің тиімділігіне қауіп төндірді. Бұл жағдайда ҚР жоғары оқу орындары ҚР БҒМ «Пандемия кезеңінде білім беру ұйымдарында, жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға арналған ұйымдарда COVID-19 коронавирустық инфекциясының таралуына жол бермеу жөніндегі шараларды күшейту туралы» бұйрығына сәйкес өз студенттерін қашықтықтан оқыту режиміне көшу бойынша жұмыс ұйымдастырды.

Қазақстандық жоғары білім беру жүйесінің қашықтықтан оқытуға көшуі және студенттермен онлайн сабақтар өткізу маңызды олқылықтарды және Жоо-лардың материалдық-техникалық, ұйымдастырушылық және әдістемелік тұрғыдан қашықтықтан білім беру жүйесін енгізуге

дайындығының жеткіліксіздігін көрсетті. Бұл ретте, егер қазіргі уақытта күндізгі оқудан барлық студенттерді онлайн режимге ауыстыру мәселесі шешілсе, онда мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру мәселесіне іс жүзінде жеткілікті көңіл бөлінбейді. Сонымен қатар, мүгедектігі бар студенттер санатының өзіндік ерекшеліктері мен білім беру қажеттіліктері бар, бұл қашықтықтан оқыту жүйесі бойынша жоғары білім алу процесін едәуір қиындатады. ҚР Президенті Қ.Қ. Тоқаев ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін жағдайларды қамтамасыз етуге және тең мүмкіндіктер жасауға ерекше назар аударған Қазақстан халқына Жолдауында білім алушылардың осы санаты және олардың білім беру сапасының төмендеу қаупі туралы мәлімдеді.

Жоғары білім сапасының төмендеуінің ықтимал қауіптері және мемлекеттік білім беру саясатының талаптары мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытудың ұйымдастырушылық, мазмұндық және технологиялық аспектілерін шешу қажеттілігін айқындайды.

Тақырыптың даму дәрежесі. Қазіргі уақытта мүгедектігі бар адамдардың жоғары білімге қол жеткізуін қамтамасыз ету және кемсітушілікке қарсы көзқарас, мүгедектіктің әртүрлі нысандары бар студенттерге қажетті қызметтер тізімін анықтау, Жоо-да мүгедектігі бар студенттерді сүйемелдеудің тиімді модельдерін іздеу және т.б. мәселелеріне арналған зерттеулер ұсынылған, американдық ғалымдар Shepler және Woosley (2012), Smith (2015), Marshak және т. б. (2010), Trainor және т. б. (2015) мүгедектігі бар адамдар үшін ЖОО-да оқу жағдайларын ұйымдастыру проблемалары зерттелді. Mary Elizabeth Collins, Carol T. Mowbray және т.б. зерттеу пәні психикалық ауытқулары бар студенттерге арналған ЖОО мен кампустарда құрылған арнайы қызметтерді зерттеу болды.

Laura Marshak, Harnett және т.б. зерттеушілер «мүгедектіктің стигматизациясы» шеңберін анықтады және оқу үлгерімі мен жоғары білім алуға байланысты қиындықтарды зерттеді. Ғалымдар келесі мәселелерді атап өтті: мүгедектігі жоқ құрдастарымен салыстырғанда өте қол жетімді жетістіктің шектеулі болуы, үлгерімнің төмендеуі және оқудың аяқталмауы қаупі жоғары, әлеуметтік мәселелерді шешудің жеткіліксіздігі, эмоционалды немесе психологиялық стресстің жоғары деңгейінің болуы, мұғалімдердің, кеңесшілердің және құрдастарының жекелеген жағымсыздығының немесе стигмасының пайда болуы. Мүгедектігі бар студенттерде уақыттың жетіспеушілігінен айтарлықтай стресс пен тәжірибенің болуы туралы Heiman және Presel (2003) ғалымдарының зерттеулері куәландырады, олар әлеуметтік, гуманитарлық ғылымдар мен шет тілдерін үйренумен байланысты осы санаттағы адамдар үшін ең үлкен қиындықтарды атап өтеді.

Ағылшын зерттеушілері Sanderson (2001), Barnes (2007), Caton және Kagan (2007), Harnett (2016) ЖОО-ға түсу кезінде мүгедектігі бар адамдардың ЖОО-да бар қолдаудың нысандары мен сипаты туралы қажетті ақпараттың болмауынан немесе болмауынан қандай да бір белгісіздіктің болуын атап өтті. Авторлар белгілі бір оқу орнының мүгедектігі бар студенттерді таңдау кезінде анықтайтын шарттардың төрт түрін анықтады:

академиялық процесс туралы қол жетімді ақпараттың болуы (жеке курстарға қатысты мәліметтер, оқытудың мүмкін нұсқалары, бағалау форматы және т.б.), негізгі қызметтерді ұсыну сипаты туралы, университетте үйлестірушінің, көмекшінің немесе жауапты адамның болуы, барлық қызметкерлердің мүгедектігі бар студенттерді оқытуға дайындығы туралы.

Соңғы онжылдықтарда жақын шет елдерде мүгедектігі бар адамдардың жоғары білім алу проблемалары бойынша зерттеулер белсенді түрде жүргізілуде, бұл ретте қашықтықтан оқыту перспективалы тәсілдердің бірі ретінде ерекшеленеді. Қашықтықтан білім беру ақпараттық технологиялардың жаңа дәуіріндегі жалпы, кәсіптік және жоғары білім берудің ең тиімді және перспективалы нысандарының біріне айналуда. Қашықтықтан оқыту технологиялары, әсіресе мүмкіндіктері шектеулі адамдар үшін біліктілік пен кәсіби дағдыларды алу үшін жаңа мүмкіндіктер ашады, өйткені оларға тек білім алуға ғана емес, сонымен қатар кейінгі жұмысына көмектесуге мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасында Ресей Федерациясындағыдай қашықтықтан оқыту жүйесін дамыту XX ғасырдың 90-жылдарының ортасынан бастау алады, сондықтан қазіргі уақытта екі елдің жоғары оқу орындарында ақпараттық технологияларды меңгерген белгілі бір кадрлық әлеует қалыптасты, қашықтықтан оқыту жүйесін ұйымдастыруда ғылыми-әдістемелік тәжірибе жинақталды. Осыған байланысты Е.К. Балафанов, Г.М. Есбосынов, Ж.А. Караев, Д.А. Богданова, Е.Г. Гаевская, В.П. Демкин, Д.М. Джусубалиева, М.В. Моисеева, Е.С. Полат, М.Ю. Буханкина, А.М. Татенов, В.П. Тихомиров сынды ғалымдардың зерттеулерінде қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың теориялық және әдіснамалық негіздері, оның дидактикалық және әдістемелік қамтамасыз етілуінің ерекшеліктері ұсынылған.

Әртүрлі пәндерді оқыту процесінде компьютерлік оқыту бағдарламаларын әзірлеу және енгізу мәселелері В.Г. Житомирский, Г.А. Звинигородский, А.А. Кузнецов, Т.Н. Лебедева, Л.С. Носова және басқалардың зерттеу жұмыстарында кездеседі. Компьютерлік оқыту жүйелерін қолданудың дидактикалық және педагогикалық мүмкіндіктері С.К. Қалдыбаев, Г.В. Можаева, О.П. Околелов, Г.Б. Скок және т. б. ғылыми еңбектерінде көрініс табады. Жаңа ақпараттық технологияларды әзірлеу мәселелерін А.П. Ершов, В.М. Заварыкин, М.П. Лапчик, В.М. Монах, В.Г. Разумовский және т.б. зерттейді. Тұтас компьютерлендірілген курстарды құру технологиясы Е.В. Артыкбаева, Ж.А. Караев, С.П. Крицкий, Е.С. Полат, Э.Г. Скибицкий, Е.А. Феоктистова, Л.И. Холина еңбектерінде қарастырылады. Электрондық оқулықтарды жасау процесінде оқу материалын құрылымдауды ғалымдар В.В. Гриншкун, Г.К. Нұрғалиева және т.б. ұсынады.

ЖОО-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту жүйесін ұйымдастыру мәселелері едәуір аз дәрежеде ұсынылған және ресейлік авторлардың зерттеулерінде көрініс табады: Б.Б. Айсмонтас, А.Э. Симановский, Д.Ф. Романенкова және т. б. мүгедектігі бар

студенттермен жұмыс істеу үшін электрондық оқу-әдістемелік құралдарды әзірлеу мәселелері А.Э. Симановский, Д.Ф. Романенкова, Е.С. Полат, И.В. Роберт еңбектерінде кездеседі. Бұл ретте көрсетілген зерттеулердің маңызды қорытындыларының бірі мүгедек адамдар үшін жоғары білім алудың тиімді тетігі ретінде қашықтықтан оқыту жүйесін ұсыну, оларға кейіннен жұмысқа орналасуға, өзін-өзі танытуға және өзін-өзі қамтамасыз етуге нақты мүмкіндіктер беру болып табылады.

Қазақстандық жоғары оқу орындарында мүгедек адамдарды оқыту мәселелері енді ғана зерттеу тақырыбына айналууда. Соңғы бес жылда пайда болған қазақстандық авторлардың зерттеулерінде Жоо-дағы ЕБҚ бар студенттерді қолдаудың ұйымдастырушылық модельдері (Б.М. Маженов), Жоо оқытушыларын мүгедектігі бар студенттерді оқытуға даярлау мәселелері (А.А. Қабдырова), ұтқырлығы аз студенттерді оқыту үшін Жоо-ның білім беру ортасын қалыптастыру проблемалары (З.А. Мовкебаева, Г.Н. Жолтаева және т. б.) және т. б. зерттелді. Қазақстан Республикасында белгілі бір практикалық тәжірибенің болуына және жоғары оқу орнында мүгедек адамдарды оқыту проблемаларына бірқатар зерттеулер жүргізілуіне қарамастан (З.А. Мовкебаева, Б.М. Маженов, А.А. Қабдырова және т. б.) осы проблеманы зерделеудің жеткіліксіздігі байқалады.

Жоо-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың және тиімді қашықтықтан оқыту технологияларын әзірлеудің өзекті мәселелері бүгінгі күнге дейін Қазақстанда зерттеу пәні болып табылмады. Тиісінше, қазіргі кезеңде белгіленген бағытта белгілі бір **қарама-қайшылықтар** байқалады:

- әлемдік даму жағдайларына бейімделген тұлғаны қалыптастырудағы заманауи ақпараттық қоғамның талаптарына және жоғары оқу орындарының білім беру тәжірибесінің мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуға жеткіліксіз бағытталуына;

- мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды іске асыруда жоғары білім беру жүйесінің қажеттілігі және осы процесті материалдық-техникалық, мазмұндық және әдістемелік қамтамасыз етудің жеткіліксіз әзірленуі;

- қашықтықтан білім беру ортасын мүгедектігі бар студенттердің ерекшеліктеріне бейімдеу қажеттілігін түсіну және оны жоғары оқу орындарының білім беру процесінде жүзеге асыру үшін әзірленген педагогикалық жағдайлардың болмауы.

Біз анықтаған қайшылықтар зерттеу мәселесін анықтады: мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды тиімді жүзеге асыру үшін университетте қандай педагогикалық жағдайлар жасалуы керек?

Бұл проблеманың өзектілігі мен жеткіліксіз әзірленуі **«Жоо-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың педагогикалық шарттары»** тақырыбын таңдауға себеп болды.

Зерттеу мақсаты: Жоо-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың педагогикалық жағдайларының құрылымдық мазмұндық моделін теориялық негіздеу, әзірлеу және эксперименттік

тексеру.

Зерттеу нысаны: жоғары білім беру жүйесіндегі қашықтықтан оқыту.

Зерттеу пәні: Жоо-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытудың педагогикалық шарттары.

Зерттеудің ғылыми гипотезасы: егер университетте мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту психофизикалық дамудың жалпы және нозологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, арнайы материалдық-техникалық, ұйымдастырушылық-әдістемелік және психологиялық-педагогикалық жағдайларды қамтитын тұтас педагогикалық жүйе түрінде ұйымдастырылса, онда бұл қашықтықтан жоғары білімнің қол жетімділігі мен сапасын арттырады, өйткені әр оқушының ерекшеліктеріне сәйкес білім беру процесін бейімдеу және даралау мүмкіндігі қамтамасыз етіледі.

Зерттеу міндеттері:

1. «Мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту» ұғымы мазмұнының мәнін негіздеу және беру.

2. Мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту жүйесін дамытудың қазіргі заманғы үрдістерін айқындау.

3. Қазақстан Республикасындағы жоғары білімнің қазіргі заманғы жағдайларына бейімделген мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың педагогикалық шарттарын негіздеу.

4. ЖОО-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін әзірлеу және оның тиімділігін тәжірибелік-эксперименттік жолмен тексеру.

Зерттеудің жетекші идеясы психофизикалық дамудың жалпы және нозологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, арнайы материалдық-техникалық, ұйымдастырушылық-әдістемелік және психологиялық-педагогикалық жағдайларды қамтитын тұтас педагогикалық жүйені құру мүгедек студенттердің қашықтықтан жоғары білім алу қолжетімділігі мен сапасын арттырады.

Зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздері: биологиялық, әлеуметтік және жеке тұлғаның бірлігімен анықталған адамның тұтастығы идеясы (Ф. Бэкон, В.Г. Маралов, В.Д. Шадриков), психиканың дамуы мен тұлғаның дамуының мәдени-тарихи теориясы (Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, А.Р. Лурия), оқытудың даралану теориясы (Н.А. Завалко, А.А. Кирсанов, Е.С. Рабунский, В.П. Русанов, И.Э. және т.б.), оқытуды компьютерлендіру теориясы (Б.С. Гершунский, Ж.А. Караев, Е.И. Машбиц, В.М. Монахов, Е.С. Полат және т. б.), қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру теориясы (Д.М. Джусубалиева, Э.Г. Скибицкий, И.В. Роберт және т.б.), синергетикалық тәсіл (В.И. Аршинов, И.Р. Пригожин, Г. Хакени, т.б.), жүйелік тәсіл (И.В. Блауберг, В.Н. Садовский, Э.Г. Юдин және т.б.), белсенді тәсіл (Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн және т.б.), құзыреттілік тәсіл (Э.Ф. Зеер, Г.А. Зимняя және т. б.), тұлғаға бағытталған тәсіл (Е.В. Бондаревская, В.В. Сериков и С. Якиманская және т.б.), психоәлеуметтік тәсіл (Э. Эриксон және т. б.), кешенді тәсіл (Б. Г. Ананьев, Н.Г. Алексеев және т. б.), ақпараттық тәсіл (Д. Марр, В. М. Казакевич,

Л.И. Фишман, В.А. Якунин және т. б.).

Зерттеудің мақсаты, гипотезасы мен міндеттеріне сәйкес келесі зерттеу әдістері анықталды:

Теориялық әдістері-диссертациялық зерттеу тақырыбы бойынша мүгедектігі бар адамдарға білім беру саласындағы ҚР нормативтік-құқықтық құжаттарын және психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау; мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың шетелдік және отандық тәжірибесін қорыту, Жоо-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру процесін модельдеу.

Эмпирикалық әдістері-сауалнама, жартылай құрылымдық сұхбат, анықтау және қалыптастыру эксперименттер,

Математикалық және статистикалық әдістер: эксперименттік деректерді сандық және сапалық өңдеу.

Зерттеу базасы: Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (ҚазҰПУ) және Павлодар педагогикалық университеті (ППУ). Зерттеуге 176 оқытушы мен 185 мүгедек студент қатысты.

Зерттеуді ұйымдастыру: зерттеу үш кезеңде, 2017 жылдан 2020 жылға дейін жүргізілді.

Бірінші, теориялық кезеңде (2017-2018 жж.) зерттеу мәселесі бойынша психологиялық-педагогикалық, ғылыми және арнайы әдебиеттерді зерттеу және талдау жүргізілді, оның әзірлену дәрежесі анықталды. Диссертациялық зерттеудің әдіснамалық аппараты әзірленді, ЖОО-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың құрылымдық мазмұнды моделі негізделді және әзірленді.

Екінші, эксперименттік кезеңде (2018-2019 жж.) зерттеу базасы дайындалды, диагностикалық құралдар таңдалды және бейімделді, мүгедектігі бар студенттерге сауалнама және жартылай құрылымдық сұхбат ұйымдастырылды, анықтау және қалыптастыру эксперименттері жүргізілді.

Үшінші, қорытындылау кезеңінде (2019-2020 жж.) зерттеу нәтижелерін талдау және қорыту жүзеге асырылды, алдыңғы кезеңдерде алынған қорытындылар түзетілді, ЖОО-да мүгедектігі бар студенттерді оқыту үшін ЖОО-ның қашықтықтан білім беру ортасын қалыптастыру жөніндегі практикалық ұсынымдар нақтыланды және толықтырылды, диссертация мәтіні ресімделді.

Қорғауға шығарылатын негізгі ережелер:

1. «Мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту» ұғымы нозологияны және оқытудың интерактивті құралдарын пайдалануды ескере отырып, жеке тәсілге негізделген білім беру қызметтерінің кешенін білдіреді, ол қашықтықтан оқу ақпаратымен алмасу құралдарына негізделген және мүгедек азаматтарды білім беру процесіне кеңінен тартуды қамтамасыз ететін арнайы ақпараттық-білім беру ортасының көмегімен жүзеге асырылады. Қашықтықтан оқытудың негізін оқытушы ұйымдастыратын және бақылайтын студенттердің мақсатты өзіндік жұмысы құрайды және студенттерден белгілі бір жеке қасиеттер мен танымдық және

ұйымдастырушылық тәуелсіздіктің болуын талап етеді.

2. Мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды дамытудың қазіргі заманғы шетелдік және отандық үрдістері: қоғам өмірінің барлық салаларында, оның ішінде білім беру саласында тең мүмкіндіктер жасаудың халықаралық және мемлекеттік стратегиялары; жоғары мектептің әлеуметтік-интеграциялық және оңалту әлеуетінің рөлі, студенттердің осы санатын жоғары оқу орындарында оқыту мүмкіндіктерін заңнамалық қамтамасыз ету, Қашықтықтан оқытудың нысандары мен технологияларын дамыту және т.б. ЖОО-да әртүрлі жағдайлардың тұтас жүйесін қамтамасыз ету қажеттілігін айқындайды.

3. Мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытудың қажетті педагогикалық жағдайларының кешені бұзушылықтың нозологиясын ескере отырып, жеке тәсіл негізінде таңдалған және Қазақстан Республикасындағы жоғары білімнің қазіргі заманғы жағдайларына бейімделген материалдық-техникалық, ұйымдастырушылық-әдістемелік және психологиялық-педагогикалық құрамдастарды қамтиды.

4. Тұтас педагогикалық процесс болып табылатын ЖОО-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі синергетикалық, жүйелік, әрекеттік, құзыреттілік, тұлғаға бағытталған, психоәлеуметтік, кешенді және ақпараттық тәсілдер негізінде әзірленген және мақсатты, теориялық-әдіснамалық, ұйымдастырушылық-дайындық және мазмұндық-технологиялық компоненттерді қамтиды. Бұл модельдің әрбір компонентінің өзіндік мазмұны мен әдістемелік ерекшеліктері бар, олар мүгедек адамдарды қашықтықтан оқытуда белгілі бір педагогикалық міндеттерді шешеді.

Ғылыми жаңалық және теориялық маңыздылығы:

1. «Мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту» ұғымының мәні негізделген және анықталған.

2. Мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту жүйесін дамытудың қазіргі заманғы үрдістері айқындалды.

3. Қазақстан Республикасындағы жоғары білімнің қазіргі заманғы жағдайларына бейімделген, мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытудың ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттары негізделген.

4. ЖОО-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі әзірленді, ол педагогикалық жағдайлардың: материалдық-техникалық, ұйымдастырушылық-әдістемелік және психологиялық-педагогикалық тұтастық жүйесі болып табылады.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы: мүгедектігі бар студенттердің қашықтықтан білім алу жағдайын зерделеу үшін диагностикалық құралдарды таңдауда; «Мүгедектігі бар студенттерді ЖОО-да толық және ішінара қашықтықтан оқыту қағидалары» ЖОО ішіндегі нормативтік құжатты әзірлеуде; «Мүгедектігі бар студенттерді оқыту үшін ЖОО-ның қашықтықтан білім беру ортасын қалыптастыру жөніндегі

әдістемелік ұсынымдар» әдістемелік құралын әзірлеу мен апробациялауда; «Инклюзивті білім беру» электрондық оқулығын құруда; мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру бойынша ЖОО оқытушыларының біліктілігін арттырудың қосымша кәсіптік бағдарламасын әзірлеу және педагогикалық практикаға енгізу.

Алынған нәтижелердің дұрыстығы мен негізділігі бастапқы теориялық әдіснамалық ұстанымдармен; зерттеу мәселесі бойынша нормативтік-құқықтық құжаттар мен ғылыми дереккөздерді талдаумен; қойылған мақсаттар мен міндеттерге сәйкес келетін теориялық, эмпирикалық, математикалық және статистикалық әдістер кешенімен; зерттеу рәсімдерінің әртүрлілігімен, реттілігімен және ұзақтығымен қамтамасыз етілген.

Зерттеу нәтижелерін апробациялау және енгізу.

Осы диссертациялық зерттеудің негізгі ережелері, нәтижелері мен қорытындылары 24 жарияланымда, оның 7-уі халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарында, 9-ы ҚР БҒМ КОКСОН ұсынған журналдарда, 4-уі халықаралық ғылыми-практикалық журналдарда, 2-уі SCOPUS базасына кіретін шетелдік журналда көрсетілген. Зерттеу материалдары бойынша 1 электронды оқулық дайындалды, әдістемелік құрал шығарылды, авторлық құқық туралы 2 куәлік алынды. Зерттеудің негізгі ережелері, қорытындылары мен нәтижелері халықаралық ғылыми конференцияларда талқыланды:

1. Дистанционное обучение в вузе студентов с особыми образовательными потребностями // Материалы IV Международной научно-практической конференции.- Краматорск, 2018. - С. 298-306.

2. Получение высшего образования студентов с особыми образовательными потребностями посредством дистанционного обучения // International Journal Knowledge.– Vol. 26.2. – Skopje– С. 569-574.

3. Анализ текущего состояния организации доступной образовательной среды в вузах Республики Казахстан // Materiały XIV Międzynarodowej naukowipraktycznej konferencji nauka i innowacja – Польша, 2018. - С. 96-99.

4 Teachers readiness of distance education of disabled students // International Journal Knowledge.– Vol. 28.3. – Skopje, Global Impact & Quality Factor 1,322 (2016) декабрь 2018 г. – С. 1011-1014.

5. Мүгедек студенттерді оқыту үшін қолжетімді білім беру ортасын қалыптастырудың қажеттілігі // Материалы V Международной научно-практической конференции. - Краматорск, 2019. – С.325-331.

6. Teachers' attitude towards disabled students of distance learning departments at higher educational institutions // The 1st International Volga Region Conference on Economics, Humanities and Sports was held on September 24-25, 2019. -Kazan-Naberezhnye Chelny, Russia. -С. 379-382.

7. Педагогические условия организации дистанционного обучения студентов с инвалидностью в вузе//Международная научно-практическая конференция: Интеграция теории и практики специального и инклюзивного образования// КазНацЖенПУ. – 13 апреля 2021 года.

Диссертациялық зерттеу материалдары инновациялық жобаларды әзірлеуге және іске асыруға негіз болды: Абай атындағы ҚазҰПУ гранты бойынша жас зерттеушілердің ғылыми зерттеу жобасының жетекшісі ретінде «Абай атындағы ҚазҰПУ үшін Жоо қолжетімді ортасының моделін құру» (2018 ж.) және ҚР БҒМ АР05134037 «Мүмкіндігі шектеулі (қозғалмайтын) мүгедек студенттерді оқыту үшін Жоо қашықтықтан білім беру ортасын қалыптастыру» гранты жобасының ғылыми тобының мүшесі.

Диссертация құрылымы. Диссертацияға кіріспе, екі тарау, қорытынды, пайдаланылған көздер тізімі және қосымшалар кіреді.

Кіріспеде зерттеу тақырыбының өзектілігі негізделеді, мәселенің зерттелу деңгейі сипатталады, зерттеу объектісі, пәні, ғылыми гипотезасы, мақсаттары мен міндеттері, ғылыми жаңалығы, теориялық-әдіснамалық негіздері, зерттеудің теориялық және практикалық маңыздылығы тұжырымдалады.

«Жоо-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту жүйесін ұйымдастырудың теориялық әдіснамалық негіздері» атты бірінші тарауда «мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту» ұғымының мәні айқындалады, қашықтықтан оқыту жүйесінің қалыптасу және даму кезеңдері талданады және жүйеленеді, мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды дамытудың үрдістері мен перспективалары сипатталады, Жоо-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың құрылымдық мазмұндық моделі негізделеді және сипатталады.

«Жоо-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру бойынша тәжірибелік эксперименттік жұмыс» екінші тарауында қазақстандық жоо-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту процесінің жай-күйін эмпирикалық зерттеудің нәтижелері баяндалған, мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту үшін педагогикалық жағдайлар жүйесін іске асырудың эксперименттік тәжірибесі сипатталған, Жоо-да мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың құрылымдық мазмұндық моделін апробациялау нәтижелері талданған.

Қорытындылай келе, зерттеу нәтижелері қорытындыланды, негізгі нәтижелер сипатталды және мүгедектігі бар студенттерді қашықтықтан оқыту үшін университетте педагогикалық жағдай жасау бойынша ұсыныстар айтылды.

Қосымшада диссертацияның негізгі мәтінін толықтыратын материалдар берілген.